
Б.Г.Макаренко,
кандидат політичних наук,
здобувач НПУ імені М.П.Драгоманова

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ОСВІТНЄ ПІДґРУНТЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ОСОБИСТОСТІ

У другій половині ХХ ст. науковці стали звертати особливу увагу на політичну участь в контексті формування інформаційного суспільства та суспільства знань, розглядаючи освіту і просвітництво як чинники інформаційного забезпечення суб'єкта політичної участі. Враховуючи трикомпонентну структуру політичної культури (когнітивний, емоційний та поведінковий), запропоновану А.Єришевим та В.Рєбкало [1], науковці звернули увагу на можливість її збагачення в сучасних умовах новими ідеями. На практиці ці компоненти існують у тісному взаємозв'язку та переплітаються одне з одним.

Наш час, відзначає О.Тоффлер, викликав до життя новий ресурс – інформацію і знання, які стали визначальними [2, 114]. Вчений спробував змалювати риси «нового соціального характеру людини». Йдеться про такий тип особистості, який є наслідком дії певних соціальних та економічних обставин. Оскільки мається на увазі якісно новий етап у розвитку суспільства, то О.Тоффлер застерігає від спроб екстраполювати на майбутню людину ті риси, які вже характеризували людину, але лише мають бути піднесені до вищого ступеня. Американський соціолог також прагне відмежуватися від попередніх спроб західних дослідників представити людину майбутнього у вигляді якогось ідеалу, супермена. На думку вченого, майбутня людина аж ніяк не буде однотипною, уніфікованою. Виходячи з ідеї очікуваної «демасифікації» суспільства, він стверджує, що з часом «індивіди відрізнятимуться більш чітко, ніж вони відрізняються сьогодні».

О.Тоффлер наголошує на зростанні диференціації як у галузях виробництва, так і у сфері свідомості, поведінки, культури. Якщо «друга хвиля» цивілізації породила «монолітну свідомість», то наступ «третьої хвилі» породжує безліч життєвих стилів, різних світоглядних установок, моделей поведінки і субкультурних

орієнтацій [3, 487–488]. Отже, у суспільстві, що швидко рухається до демасифікації, більше немає нічого однакового. Виникають нові вимоги по відношенню до освіти. Підвищується попит на спеціалістів, що здатні продукувати, керувати та ефективно використовувати знання та інформацію. Отже, становлення суспільства знань призводить до актуалізації проблем освіти.

Актуалізована «третьою хвилею» здатність рядового громадянина ставити проблему і обговорювати її вимагає навичок правильної мови, логічної строгості мислення. Поступово учнем долається страх перед проблемами, аудиторією, авторитетом «вічних» істин, які не тільки зберігають підвалини суспільства, а й іноді наближають його до виродження.

Під впливом інформаційної революції, як відзначають Т.Стюарт, М.Мелоун, Л.Едвінсон, з'являються якісно інші різновиди організації. При цьому значно підвищується роль інформації як виду владного ресурсу, зростає значення інтелектуального капіталу [4, 434], збільшується розумовий зміст будь-якої праці [5, 381], технічна оснащеність працівників у сфері управління також стає високою. Питаннями освіти та її розвитку, а також накопичення знань та інформації людиною займаються відомі науковці та дослідники: О.Тоффлер, І.О.Воронов, Карнаух А., Іванов М., Могильний С.А., Лисюк А., Латфуллін Г.Р., С.Ф.Клепка та ін. Отже, виникає потреба розглянути систематизовану і гуманітарно-орієнтовану освіту, яка існує у сучасному інформаційному та політичному суспільстві, як підґрунтя для політичної участі особистості.

У вирішенні проблеми підвищення рівня громадянської компетентності важлива роль належить доступності та надійності інформації, що надходить від конкуруючих політичних партій та кандидатів на політичні та адміністративні посади. На основі цієї інформації виборці, наприклад, можуть самостійно зробити свідомі висновки про ефективність здійснюваної політики, змістовність, об'єктивність та реалізованість програм й пропозицій партій і кандидатів, з'ясувати чи варто взагалі довіряти політичним лідерам, наскільки вони чесні та компетентні, і т.ін. Проте в існуючих умовах можливості сучасних інформаційних технологій можуть бути використані як для підвищення, так і для зниження рівня політичної компетентності «пересічних» громадян» [6, 106].

Відомо, що саме інформація та її специфічне маніпулятивне

використання стає сьогодні основним засобом маніпулювання у політичному процесі. Водночас протидія учасників політичного процесу маніпулюванню значною мірою залежать від такого чинника, як політична освіта, зокрема, й від рівня політичної поінформованості та компетентності громадян, рівня усвідомлення їх політичних інтересів [7, 103].

Західнонімецький політолог М.Хеттіх, протиставляючи політичний порядок і політичний процес як константну і динамічну величини в політиці, дає нам важливу інструментарій для розуміння зростаючої ролі політичної освіти в мінливому світі. Вона покликана допомогти перекладати політичні поняття на загальнодоступну мову [8, 17–18, 38–39]. Іншими словами, прості громадяни сьогодні повинні володіти і науковим інструментарієм політики.

Подібною є й позиція Р.Даля, який сформулював основні риси «адекватного громадянина». Адекватний громадянин має «володіти мінімально достатнім обсягом знань про те, що відповідає його власним інтересам, і про те, який політичний вибір дає можливість йому забезпечити ці інтереси краще за інші, крім того, громадянин має достатньо сильні спонукальні мотиви діяти згідно з цими інтересами [9]. На думку Р.Даля, в умовах переходу до демократії саме «адекватні громадяни» поширюють довіру до інститутів політичної системи шляхом реалізації активних форм політичної участі. З іншого боку, саме за демократичного вектора розвитку певної країни особистість ефективно оволодіває максимумом політичних знань, умінням оперувати логічними поняттями, характерними саме для політичної сфери суспільства.

Важливим є також розуміння необхідності систематичності такої освіти, адже дослідження демонструють, що між відмовою від політичної участі або вдавання до її неконвенційних форм також пов'язано із рівнем та характером освіти індивіда. Згідно з висновками О.Кулеби та М.Бучина, «вищий рівень абсентеїзму притаманний виборцям з низьким рівнем освіти. Це пояснюється тим, що освічені люди мають змогу отримувати інформацію з меншою затратою зусиль, реально оцінювати та розуміти корисність приходу до влади певних політичних сил» [10, 99]. Як вважав американський соціолог С.М.Ліпсет, «Відсутність інтересу до політики, загалом, пов'язана зі слабким знанням політичних правил та аргументів, а також слабким розрізненням політичних позицій. Чим

більше «недоінформованих» людей бере участь у виборах, тим більш «аматорськими» є критерії демократії». Як вказують Т.Дай та Х.Зіглер, «Саме політичні дії в основному формують побажання людей та їх «знання» про політику, а не навпаки» [11, 154].

Деякі європейські дослідники доводять, що існують суттєві відмінності у рівнях політичної участі залежно від типу освіти, яку здобула людина, – більш теоретичну (в загальноосвітній школі) чи більш практичну (в межах системи профтехосвіти). Так, голандський дослідник Ван де Верфхост, проаналізувавши дані з 17 країн, свідчить, що учні професійно-технічних шкіл є менш політично активними, ніж учні загальноосвітніх шкіл. Інші дослідження показали схожі результати [12, 8].

Шведський соціолог Мікаель Персон досліджував, як саме тип освіти впливає на формування громадянськості і чи тип освіти є причиною формування певних установок щодо участі в політичному житті, чи він є тільки супутньою характеристикою. У межах дослідження було виокремлено три типи політичної участі: традиційна політична участь (членство в політичних партіях, контактування з представниками виборних органів влади, написання листів і звернень тощо); непарламентська участь (бойкот, участь у демонстраціях, підготовка та організація петицій) і нелегальні методи політичної участі (блокування дорожнього руху, захоплення приміщень тощо). Персон виявив, що учні академічних програм більш схильні використовувати два перші методи політичної участі, учні ж професійно-технічних програм більш схильні обирати нелегальні політичні методи [12, 9].

Отже, можемо бачити емпіричне підтвердження, що технократизм та суто професійна орієнтація освіти є недостатньою умовою розвитку відкритого суспільства та усталеної демократії. Безумовно, саме гуманітарна спрямованість освіти та її систематичність є запорукою як більш активної, так і більш кваліфікованої та відповідальної політичної участі. У цьому контексті ми підтримуємо позицію, згідно з якою саме гуманітарно орієнтована, систематична політична освіта сприяє формуванню особистості як самодостатнього індивіда, який веде цивілізований спосіб життя; формує орієнтацію особи на власні сили, здібності і можливості як засоби досягнення соціально комфортних умов життя та добробуту, реалізації через засади соціального партнерства ідей правового захисту

особи, суспільної злагоди і солідарності як чинників соціально спрямованої політичної еволюції людства [13, 221].

Вважаємо, що важливим є поєднання громадянської просвіти (формування базових компетентностей для існування в соціумі, вміння робити виважений політичний вибір, усвідомлюючи власні політичні інтереси) із суспільно-політичною освітою (більш системні знання в галузі історії країни, уявлення про політичні системи та організації, багатоманіття форм політичної участі та ідеологій). Подібну думку висловлює І.Жадан та її співавтори, для яких «громадянська освіта в демократичному суспільстві покликана навчати індивіда зберігати власну автономію у стосунках з іншими людьми і державою, ефективно захищати власні інтереси. Така освіта має бути осмислена як своєрідне визволення людини... але не від зовнішніх пут, а від власної нерішучості, нездатності відчутти свою соціальну значущість, гідність, свободу й рівність у стосунках з іншими. Поряд з наданням знань і формуванням умінь суспільно-політичної дії політична освіта має забезпечувати формування певного морально-духовного стану людей – відчуття власної свободи і водночас відповідальності, віри у суспільні цінності. Саме такий стан позначаємо поняттям «громадянськість» [15, 42].

Згідно з авторами політичного енциклопедичного словника, розуміння громадянськості як сукупності високорозвинутих моральних якостей суб'єкта передбачає: зрілість політичної і правової свідомості; почуття патріотизму, причетності до історичної долі вітчизни та свого народу; усвідомлення себе повноправним членом соціальної спільноти. Громадянськість, громадянська позиція людини пов'язані з почуттям гордості за свою країну, її традиції, звичаї, символи (герб, гімн, прапор), з повагою до прав та обов'язків громадянина, до Конституції держави [15, 122].

А.Карнаух підкреслює, що громадянська освіта має бути спрямована на формування здатності громадян розібратися в тому, що є повсякденним, але водночас вельми складним – у законах, правилах, культурі співжиття в громаді; спрямована на плекання філософії свободи й людської гідності. Очікується, що завдяки їй буде поширене правило, відповідно до якого будь-яку суспільну проблему належить розв'язувати лише шляхом взаємної згоди й поважання інтересів усіх, а не домінування чийось окремих інтересів, сприяти встановленню такого типу культури, що характеризується

переважанням соціальної педагогіки (а не політичної ідеології). Формування звички до діалогу як сутнісної складової демократичної політичної культури є важливим завданням громадянської освіти [16, 87]. Навчально-педагогічний вплив має формувати гуманну особистість, яка вміє, відстоюючи свою неповторність, толерантно ставитися до розмаїття навколишнього соціального, політичного та економічного середовища. Існування людини має стати успішною життєтворчістю, що можливе, зокрема, і за умови добору для навчального процесу тих знань, які є «довготривалими цінностями» [18, 80].

У книзі «Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття» (В.Литвин, В.Андрущенко, А.Гуржій та ін.) якість освіти подається як основна мета здійснюваних і майбутніх перетворень. Якісна освіта, на думку авторів, має долати проблеми основних складових розвитку освіти і задовольняти такі вимоги: 1) не лише давати знання, формувати уміння і навички, а й вчити способам практичної діяльності, допомагати в здобутті творчого досвіду, коригувати ціннісні орієнтації особистості; 2) вчити гуманно й ефективно, коли немає місця для авторитарності, коли в результаті формується людина, здатна до самостійної та відповідальної поведінки на основі свідомого ставлення до дійсності [18, 222–223].

Отже, знання про політику і політична культура потрібні сьогодні будь-якій людині, незалежно від її професійної приналежності, віку та статі. Без таких знань особистість ризикує стати розмінною монетою в політичній грі, перетворитися на об'єкт маніпулювання і поневолення з боку більш активних у політичному відношенні сил. Як зазначає М. Іванов: «ступінь цього ризику в нашому суспільстві досить високий, оскільки політичні процеси в ньому для сучасного покоління є новими та незвичними» [20, 21]. Тому у процесі освіти важливого значення набуває засвоєння громадянами демократичних цінностей та «правил гри» й відповідно поступове включення у новостворювану демократичну політичну систему. Цей процес засвоєння політичних знань має відбитись у повсякденній свідомості через формування відповідної повсякденної звички. Лише тоді, за М. Вороновим, можна буде стверджувати про формування в українців нового для них типу громадянської культури, властивого усім державам з консолідованим і демократичним режимом, за якого будь-яка політична проблема вирішується

лише шляхом досягнення взаємної згоди усіх суб'єктів політики та поваги до інтересів усіх членів суспільства, а не через владне домінування певної політичної сили за допомогою різноманітних маніпулятивних впливів, адже «торжество демократії – це насамперед торжество людської гідності» [13, 168].

Порядок денний сучасного суспільства вимагає особливої уваги до такої специфічної форми політичної участі, як державне управління та політичне керівництво і лідерство. З цього приводу О.Тоффлер пише: «Наші політичні інститути відображають також застарілу організацію знання» [3, 639]. Сильні авторитарні лідери сьогодні вже стали гальмом системи в умовах швидких темпоральних змін [3, 621]. Тому все більш затребуваним стає лідер-менеджер. Зростає і роль декомпозиції політичних рішень на різних рівнях від громадянина до уряду. Сам політичний світ стає плюралістичним, політика ніби демасифікується. В широкому значенні слова нові моделі освіти повинні сформувати людей з «майбутнім в крові», надати альтернативні моделі цього майбутнього [3, 621].

Збільшення ролі інтелектуального капіталу безпосередньо стосується політичних лідерів, службовців у системі державного управління, їх професійних якостей. Сучасний досвід показує, що роль знання, професійні навички та уміння дають більше, ніж формальні посадові повноваження. Володіння інтелектуальним капіталом підвищує значення організаційної влади у складних соціальних системах. Саме тому управлінські структури такі впливові не тільки в державі, а й в сучасних гігантських корпораціях, у великих громадських організаціях. Отже, мета сучасної освіти – формування і розвиток якостей особистості, необхідних їй і суспільству для включення у соціально значущу діяльність. Тобто йдеться про формування різнобічно розвиненої особистості, зокрема, особистості-лідера, здатного реалізувати творчий потенціал у динамічних соціально-економічних умовах як у власних життєвих інтересах, так і в інтересах суспільства (наслідування та збереження традицій, розвитку науки, культури, техніки, зміцнення історичної спадковості поколінь тощо). Таким чином, освіта – чинник формування креативності політика, його здатності до прийняття конструктивно-продуктивного рішення.

Традиційно ми звикли, що креативність вважається однією з необхідних якостей творчих працівників: учених, художників,

композиторів, дизайнерів, журналістів тощо. Проте сьогодні креативність стає одним з обов'язкових атрибутів успішного фахівця в будь-якій галузі. Уже на початку 80-х років минулого століття у політологічній та філософській літературі склався погляд на інноваційну (оновлюючу) творчість як на введення нового продукту (ідеї, системи, моделі, взірця тощо) у певну соціальну спільність з метою вдосконалення визначеного типу діяльності [20, 91]. Креативність політичного лідера в реальності може виступати в різних формах. Вона може бути і художньою, і пов'язаною зі створенням нових форм держави чи з новими моделями їх трансформації, і з інноваціями у сфері ідеологічного будівництва, і з новизною в стилістиці діяльності, і з творчим підходом при прийнятті рішень тощо [21, 107].

Д.Видрін, характеризуючи риси сучасного лідера, значне місце відводить інноваційності, тобто здатності постійно «продувати нові ідеї». Від лідера, вважає вчений, «вимагається не просто збір, інвентаризація й кодифікація інтересів мас та підслесливе піддакування цим інтересам, а й новаторське осмислення, розвиток, корекція». Крім того, дослідник великого значення надає політичній інформації та поінформованості, лексику та прогностичним навичкам політичного лідера, політичному маркетингу, арбітражним здібностям і відчуттю політичного часу, вмінню складати політичні документи тощо [22].

За твердженням Г.Латфулліна і М.Новічкова, «сучасна держава вже не тільки і не стільки апарат підкорення і примушення, а насамперед – інститут вирішення і попередження соціальних проблем і агент зі створення умов для розвитку суспільства, соціальних організацій і людини, а також система планування, організації та координації соціального розвитку» [23, 296]. Отже, саме тому, крім креативного менеджерського підходу, сучасному політичному лідеру має бути властиві такі якості, як інтелектуалізм, компетентність, аналітичні здібності, відкритість до діалогу та здатність до прийняття зважених відповідальних політичних рішень.

Отже, великого значення для людини набуває освіта, а саме, гуманітарно орієнтована та політична, що впливає на особистість як самодостатню і здатну творити у сучасному трансформаційному, політичному, інформаційному суспільстві та в епоху змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ерышев А. А. Политическая культура личности / А.А.Ерышев, В.А.Ребкало. – К.: Вища школа, 1985. – 143 с.
2. Тоффлер О. Проблемы власти на пороге XXI века / О.Тоффлер // Свободная мысль. – 1992. – №2. – С.113–120.
3. Тоффлер О. Третья волна. / Олвин Тоффлер. – М.: АСТ, 1999. – 784 с.
4. Эдвинсон Л., Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании / Л.Эдвинсон, М.Мэлоун // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999. – С.429–448.
5. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организации / Т.Стюарт // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999. – С.372–400.
6. Кучма Л. Політична освіта та її роль у контексті основних стратегій протидії маніпулюванню / Леся Кучма // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011 – Вип. 23. – С.102–107.
7. Кучма Л. Політична освіта та її роль у контексті основних стратегій протидії маніпулюванню / Леся Кучма // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011 – Вип. 23. – С.102–107.
8. Хеттих М. Основные понятия политической науки / М.Хеттих // Актуальные проблемы современной политической науки. – Вып. 4. – М.: ИНИОН РАН, 1991. – С.15–50
9. Даль Р.А. Проблемы гражданской компетентности / Роберт А. Даль [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.russ.ru:8080/antolog/predely/1/dem2-3.htm>
10. Кулеба О. Абсентеїзм як форма низької політичної участі / О.Кулеба // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011. – Вип. 23. – С. 98–103.
11. Дай Т. Демократия для элиты: введение в американскую политику / Т.Дай. – М.: Юридическая литература, 1984. – 320 с.
12. Дослідження дискурсу громадянської освіти та його вплив на політичну культуру молоді. Звіт за результатами проекту / Т.Доронюк, І.Когут, Н.Онищенко, Є.Стадний. – К.: Центр дослідження суспільства, 2012. – 46 с.
13. Воронов І.О. Людина і політика: У пошуках гуманістичної альтернативи / І.О.Воронов. – К.: Генеза, 2003. – 320 с.
14. Жадан І. та ін. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні./ І.Жадан, С.Кисельов, О.Кисельова, С.Рябов. – К.: Тандем, 2004. – 80 с.
15. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П.Горбатенко; За ред. Ю.С.Шемшученка, В. Д.Бабкіна, В. П.Горбатенка. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
16. Карнаух А. Громадянська освіта як засіб формування політичної

- культури молоді / Анна Карнаух // Політичний менеджмент. – 2007. – №6. – С.82–88.
17. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання / С.Ф.Клепко. – Київ-Полтава-Харків: ПОШПО, 1998. – 360 с.
  18. Литвин В., Андрущенко В., Гуржій А. та ін. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття. Кн.1. Пріоритет інтелекту – К.: Навчальна книга, 2004. – 638 с.
  19. Іванов М. Політична освіта – важливий засіб демократизації свідомості молоді України / Микола Іванов // Магістеріум. Випуск 31. Політичні студії. – 2008. – С.19–25.
  20. Могильний С.А. Формування якостей лідера у посадовій особі самоврядування / С.А.Могильний. // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2011. – №2 (5). – С.87–93.
  21. Лисюк А. Комунікативний аспект політичного лідерства: культурологічні засади / Анатолій Лисюк // Політичний менеджмент. – 2006. – Спеціальний випуск. – С.99–108.
  22. Видрін Д. Політика: історія, технологія, екзистенція / Д.Видрін. – К.: Либідь, 2001. – 432 с.
  23. Латфуллин Г.Р. Политическая организация / Г.Р.Латфуллин. – СПб.: Питер, 2007. – 656 с.

Макаренко Б. Інтелектуально-освітнє підґрунтя політичної участі особистості.

У сучасних інформаційних процесах особлива роль належить здатності людини продукувати, накопичувати, управляти і продуктивно використовувати знання та інформацію. А в демократичному суспільстві така здатність передбачає ще й ефективне оволодіння індивідом максимумом політичних знань, його уміння і навички жити в світі, який постійно змінюється. Тому великої ваги набуває гуманітарно-орієнтована, систематична політична освіта, яка сприяє формуванню людини як самодостатньої особистості, здатної жити і творити в умовах соціальної злагоди і солідарності. Розглядаються питання щодо інформації та специфічного маніпулювання нею, яке на даний час є основним засобом маніпулювання у політичному процесі, а також політична освіта як головний чинник у політичній поінформованості громадян. Акцентується увага на «недоінформованості» людей, які беруть участь у політичних процесах, як змінюється демократія. Аналізується дослідження шведського соціолога Мікаеля Персона, який виділив три політичні участі та дає їм характеристику. Поняття «громадянська освіта», політична інформація та якості політичного лідера є невід’ємними складовими у політичній участі особистості. Політична участь особистості в статті розглядається в контексті

розгортання інтелектуально-освітнього потенціалу інформаційного суспільства.

Ключові слова: людина, політика, культура, освіта, інтелект, політична участь, політична освіта, громадянська освіта, інформаційне суспільство.

Макаренко Б. Интеллектуально-образовательное основание политического участия личности.

В современных информационных процессах особая роль принадлежит способности человека производить, накапливать, управлять и продуктивно использовать знания и информацию. А в демократическом обществе такая способность предполагает еще и эффективное овладение индивидом максимумом политических знаний, его умение и навыки жить в мире, который постоянно меняется. Поэтому в обществе большее значение приобретает гуманитарно ориентированное, систематическое политическое образование, которое способствует формированию человека как самодостаточной личности, способной жить и творить в условиях социального согласия и солидарности. Рассматриваются вопросы, касающиеся информации и специфического манипулирования ею, в настоящее время является основным средством манипулирования в политическом процессе, а также политическое образование как фактор в политической осведомленности граждан. Акцентируется внимание на «недоинформированности» людей, которые принимают участие в политических процессах, как изменяется демократия. Анализируется исследование шведского социолога Микаеля Парсона, который выделил три политические участия и дает им характеристику. Понятие «гражданское образование», политическая информация и качества политического лидера являются неотъемлемыми составляющими в политическом участии личности. Политическое участие личности рассматривается в контексте разрывывания интеллектуально-образовательного потенциала информационного общества.

Ключевые слова: человек, политика, культура, образование, интелект, политическое участие, политическое образование, гражданское образование, информационное общество.

Makarenko B. Intellectual and educational foundation of political participation of the individual.

In modern information processes a special role is played by a person's ability to produce, collect, manage, and make productive use of knowledge and information. And in a democratic society, this ability requires efficient and mastery of the individual maximum of political knowledge, skills and abilities to live in a world that is constantly changing. Therefore, in a society humanitarian oriented, systematic political education becomes increasingly important, which contributes to the formation of human personality as a self-sufficient, able to live and work in conditions of social cohesion and solidarity.

The questions relating to information and specific manipulation of it, is not currently the primary means of manipulating the political process, and political education as a factor in the political awareness of citizens were considered. Attention is paid to the «insufficient awareness» of people who take part in the political process, thus changing democracy. Studies of Swedish sociologist who identified three political participation and conducts their characteristics were analyzed. The concept of «civic education», political information and qualities of a political leader is an integral component in the political participation of the individual. Political participation of the individual in the paper is discussed in the context of deployment intellectual and educational potential of the information society.

Key words: human, politics, culture, education, intelligence, political participation, political education, civic education, information society.